

Hárs Ágnes
Simon Dávid

MIGRÁCIÓ - A VALÓSÁG KÖZELÍTÉSE

INNOVATÍV MÓDSZEREKKEL

**A migráció mérhetősége, hatása és
munkapiaci összefüggései**

A kiadvány az NKFI 120711 azonosítósámú „Migráció - a valóság közelítése innovatív módszerekkel” című 2016-2020 közötti időszakban futó kutatási támogatás keretében készült.

Migráció - a valóság közelítése innovatív módszerekkel

A migráció mérhetősége, hatása és munkaerőpiaci összefüggései

Hárs Ágnes
Simon Dávid

Budapest, 2020. május

© Hárs Ágnes, Simon Dávid

ISSN 2559-9399

ISBN- 978-963-7260

Készült a KOPINT-TÁRKI Konjunktúrakutató Intézet Zrt. házi nyomdájában
E kiadvány a KOPINT-TÁRKI Konjunktúrakutató Intézet Zrt.. engedélye nélkül nem sokszorosítható!

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék.....	5
Bevezetés.....	7
1 A nemzetközi migráció kutatása – kérdések, eredmények, bizonytalanságok.....	9
1.1 A migráció kutatása: megközelítések, dilemmák.....	9
1.2 Egy kevésbé fontos kérdés - a kibocsájtó országok és az elvándorlás.....	9
1.2.1 Elvándorlás az Európai Unióban.....	9
1.2.2 Amit a magyar elvándorlásról tudunk és tudhatunk.....	10
1.3 A nemzetközi migráció mérése - fogalmak, definíciók, kutatási megközelítések	11
2 A kutatás elméleti és módszertani kérdése.....	17
2.1 A kutatás elméleti kérdése.....	17
2.2 A kutatás innovatív módszere.....	19
2.3 A kutatás módszertana és adatforrása: Mintavétel és adatgyűjtés - innovatív módszer alkalmazása.....	20
3 Elvándorlás – vizsgálat a külföldön élő népesség mintáján: eredmények, leíró statisztikák.....	24
3.1 A célcsoport és a vizsgált változók.....	24
3.2 Az elvándorlás szelekciója: a külföldön élő magyarok jellemzői.....	25
3.2.1 A külföldön élők demográfiai tulajdonságai.....	26
3.2.2 Családi jellemzők: családtípus, családban nevelt gyermek.....	30
3.2.3 Honnan indultak el külföldre - az utolsó magyarországi lakóhely.....	32
3.3 Célországok.....	34
3.4 Kötődés az otthonhoz.....	35
3.5 Munkavállalás külföldön.....	35
3.5.1 A külföldi munkavállaláshoz kapcsolódó tudás, képzettség, ösztönzés.....	35
3.5.2 Az elvándorlás folyamata.....	37
3.5.3 A képzettségnek megfelelő munkavégzés.....	38
3.5.4 Foglalkozásváltás, szakmaelhagyás.....	39
4 Modellek, becslések, független hatások elemzése.....	45
4.1 Kutatási kérdések és a vizsgált modellek.....	45

4.1.1	A modellekben használt változók: definíció és értelmezés.....	45
4.2	Az elvándorlás szelekciójának magyarázata	48
4.2.1	A külföldön élők szelekcióját vizsgáló modellek	48
4.3	A külföldi munkavállalás magyarázatai	61
4.3.1	A külföldi munkavállalást magyarázó modellek.....	61
4.4	A külföldi munkavállalás és a foglalkozásváltást valószínűsége	77
4.4.1	Feltételezések a foglalkozásváltás magyarázatára - a modell változók leírása..	77
4.4.2	A foglalkozásváltást, pályaelhagyást magyarázó modellek és eredmények	79
4.5	Az elvándorlást magyarázó modellek tanulságai	90
5	Összegzés, tanulságok a további kutatásokra	95
	Hivatkozott irodalom.....	96
	Ábrajegyzék	98
	Melléletek.....	100
	1. Melléklet: A migrációkutatás előkészítése - interjúzás	100
	Migrációkutatás interjú vázlat.....	100
	Interjúk, impressziók - a survey előkészítésének tapasztalatai	106
	2. Melléklet: Az adatbázis adatfelvételének kérdőíve	108

Bevezetés

A migráció érzékeny társadalmi, gazdasági és politikai kérdés, a hozzá kapcsolódó vitákban fontos dilemmák fogalmazódnak meg. A vándorlás természetes folyamatát, egyéni, valamint mikro- és makrogazdasági előnyeit hangsúlyozó elméleti és politikai állítások mellett – és azokkal szemben – hangzanak el a hátrányokat és veszélyeket hangsúlyozó, a jelenséget elutasító vélemények. Mindkét érvelés mellett és ellen is látszólag könnyű állást foglalni. Az érvek azonban gyakran érzelmektől fűtöttek, szubjektívak és személyes tapasztalatokon alapulnak. A megértés és a megfelelő interpretáció feltétele az elfogulatlan megfigyelés és a lehetőség szerint mind gondosabb mérés. Tisztázó kutatások segíthetik a migráció természetének alapos megértését, értelmezését és a megfontolt, tényeken alapuló magyarázatot.

A nemzetközi migráció kutatása a mobilitás növekedésével alakult és fejlődött. A magyarországi elvándorlás gyorsulásával a hazai kutatások is szaporodtak, miközben a tömegkommunikációban és a mindennapi beszélgetésekben számos magyarázat született az elvándorlás, a külföldön keresett boldogulás okairól, mértékéről és formáiról. Olykor egymásra licitálnak a számok és a magyarázatok, máskor az érzékelt jelenség fontosságának bagatellizálása fogalmazódik meg. Abból a mindennapi megfigyelésből kiindulva kerestünk az eligazodást segítő magyarázatokat, hogy a cikkek, publikációk egy része az elvándorlást sikertörténetként írja le, míg mások a veszélyeket hangsúlyozzák. Mi lehet a valóság?

. A migráció kutatásakor több szempontból bizonytalan jelenséget vizsgálunk. Olyan folyamatosan mozgó, gyakran rejtőzködő, bizonytalan kiterjedésű sokaság jellemzőit kívánjuk megismerni, amelynek a számossága és a határa sem ismert. Ez pedig azt a bizonytalanságot rejti, hogy az eredményeink érvényességét, reprezentativitását nem tudjuk hitelt érdemlően igazolni. Részletes és megbízható adatok, hivatalos statisztikák, rendszeres adatfelvételek és célzott survey vizsgálatok, valamint az eredmények gondos interpretálása szolgálhatja a tényeken alapuló megértés empirikus alapját és hátterét.

Az adatok elérhetősége, szűkössége is korlátot szab a vizsgálódásnak. A migráció kutatásában általában jellemző az adatok rendkívüli hiánya, amit O. Stark (1991) frappánsan úgy fogalmaz meg, hogy a migráció izgalmas kutatásának az adathiány szab korlátot. Alig néhány évtizede jelentek meg a migráció kutatásában gazdag adatbázisokat használó kutatások, amikor a formalizált mikromodellek alkalmazásának a technikai feltételei bővültek, utat nyitva az elméleteket tesztelő és igazoló tanulmányok számára. Az adatgyűjtés lehetőségeinek a gyors fejlődésével az általános adathiány ugyan kevésbé jelent immár korlátot a migráció kutatása számára, az adatok minősége azonban újabb kérdéseket vet fel. A bizonytalan sokaság vizsgálatát megfelelően választott módszerrel, jól megfogalmazott kérdésekkel, és az eredmények pontos interpretációjával javíthatjuk. Kutatásunk egy ilyen lépéssel a migrációkutatás megbízhatóságát és a migráció leírásának a hitelességét kívánja erősíteni.

A magyarországi elvándorlás jó egy évtizedes története és a folyamatokat nyomon követő és magyarázó eredmények mellett is kevés a megbízható és szisztematikus, tényekre épülő tudás a hazai elvándorlás természetéről. Ennek a tudáshiánynak a csökkentéséhez kíván hozzájárulni a három éves kutatásunk eredményeit összegző kötet.¹ A kutatás indulásakor azt a bizonytalanságot kívántuk redukálni, amelyet a migrációról, különösen annak egy szűkebb metszetéről, a munkaerő elvándorlásáról a szűkösen rendelkezésre álló adatok, a hétköznapi tapasztalat, a közvélekedés, a közbeszéd és a szaporodó, de még mindig szerény kutatási eredmények alapján tudhatunk. A kötet áttekinti a migráció kutatásának lehetőségeit és eredményeit, és az elvándorlást vizsgáló kutatások adatgyűjtésének módszertani korlátait. A rendelkezésre álló pénzügyi és időkorlátok mellett igyekeztük a korábbi adatgyűjtések módszerén az alkalmazott kreatív adatgyűjtési technikával egy lépéssel tovább lépni. A továbbiakban bemutatjuk a kutatás során alkalmazott adatgyűjtésünk elméleti és módszertani hátterét, valamint a kutatás eredményeként összeállított, külföldön élőket tartalmazó és ehhez kapcsolt hazai kontrollmintából összeállított adatbázis alapján a külföldre elvándorolt, a kutatás pillanatában külföldön élők jellemzőit, az elvándorlás karakterét a leíró statisztika eszközeivel, majd az elvándorlás néhány fontos kérdését magyarázó modellek segítségével vizsgáljuk.

¹ Készült az NKFI- 120711 azonosítószámú, 2016-2020 közötti időszakban futó kutatási **támogatása keretében**